

ספרות עברית וכללית

לעולים חדשים

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון – סיפורת (מעשה חכמים, סיפור קצר),

דרמה ומונודרמה – (2x30) – 60 נקודות

פרק שני – שירה (פיוט, שירת ימי הביניים,

השירה העברית במאה ה-20) – (2x20) – 40 נקודות

סה"כ – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: (1) רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

(2) מילון עברי-לועזי / לועזי-עברי, לפי בחירת התלמיד.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

(2) אין לחזור ולהדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים, סיפור קצר) דרמה ומונודרמה

(60 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 1-11 (לכל שאלה — 30 נקודות).

מעשה חכמים

1. קרא את מעשה החכמים "בתו של רבי עקיבא והנחש" שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

בתו של רבי עקיבא והנחש

לְרַבִּי עֲקִיבָא הֵיְתָה בַת.
 אָמְרוּ לוֹ הַכֹּלְדָּיִים:¹ אוֹתוֹ הַיּוֹם שְׁנִכְנַסְתָּ לְבֵית הַחֶפֶה,
 מִכִּישׁ אוֹתָהּ נָחֵשׁ, וְהִיא מָתָה.
 הִיא דוֹאֵג עַל הַדָּבָר הַרְבֵּה.
 אוֹתוֹ הַיּוֹם, נִטְלָה הַמִּכְבָּנָה,² נֶעְצָה אוֹתָהּ בְּסֻדָּק,
 קָרָה שְׂיִשְׁבָּה [שְׁנִנְעֵצָה] בְּעֵינֵי שֵׁל נָחֵשׁ.
 בְּבִקְרוֹ, כְּשֶׁנִּטְלָה אוֹתָהּ, נִסְרַךְ וּבָא הַנָּחֵשׁ אַחֲרֶיהָ.
 אָמַר לָהּ אָבִיהָ: מָה עָשִׂית?
 אָמְרָה לוֹ: בְּעָרְבַּ בָּא עָנִי, קָרָא בְּפִתְחָה, וְהָיוּ טְרוּדִים כָּל הָעוֹלָם בְּסַעְעָדָה,
 וְאִין שׁוּמַע לוֹ.
 קָמְתִי, נִטְלָתִי אֶת מְנַתִּי שְׁנַתְתָּם לִי, וּנְתַתִּיהָ לוֹ.
 אָמַר לָהּ: מִצְוָה עָשִׂית.
 יָצָא רַבִּי עֲקִיבָא וְדָרַשׁ: "וְצִדְקָה תַצִּיל מְמוֹת" (משלי י, ב).
 וְלֹא מְמִיתָה מִשְׁנָה, אֶלָּא מְמִיתָה עֲצָמָה.

1 הכלדיים — הרואים בכוכבים (אסטרוולוגים).

2 מכבנה — סיכה להידוק הבגד או השיער.

הנחש, הקיר והסדק בקיר הם סמלים במעשה החכמים שלפניך.

בחר בשניים מן הסמלים האלה, הסבר מה כל אחד מהם מסמל, ומהי תרומתו להבנת המסר של מעשה חכמים זה.

שים לב: אין לכתוב על אותה יצירה בתשובות שונות.
סיפור קצר
2. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב

לקראת סיום הסיפור חל ביעקב (ברוזה) שינוי, ובמקום לעסוק בעריכת חשבונות כספיים כל העת, הוא עוסק בעריכת חשבון נפש. הסבר והדגם קביעה זו.

3. יגון / אנטון צ'כוב

לפניך קטע מתוך הסיפור "יגון", ובו תיאור של יונה העגלון הנמצא בעיר. קרא קטע זה, וענה על השאלה שאחריו. עיניו של יונה, חרדות ומלומדות בייסורים, מתרוצצות על פני ההמונים המשוטטים משני צידי הרחוב: האין בין כל אלפי האנשים האלה אפילו אחד שיקשיב לו? מהי התשובה שיש בסיפור על השאלה שבקטע זה? הסבר את דבריך, והדגם אותם בעזרת שלוש דוגמאות מן הסיפור.

4. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב; או יגון / אנטון צ'כוב; או סיפור קצר אחר

תאר את הסביבה (המקום, הנוף) בסיפור קצר שלמדת ("כינורו של רוטשילד" או "יגון" או סיפור קצר אחר), והסבר את תרומתה לאפיון הדמות המרכזית בסיפור.

דרמה
5. בעלת הארמון / לאה גולדברג; או ביקור הגברת הזקנה / פרידריך דירנמט

תאר דמות משנה מן המחזה שלמדת ("בעלת הארמון" או "ביקור הגברת הזקנה"), הצג את היחסים בינה ובין הדמות הראשית, והסבר את התפקיד של דמות המשנה במחזה.

6. ילדי הצל / בן-ציון תומר

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. הבא מן המחזה שתי דוגמאות של מוטיב העץ, והסבר את תרומתן לבניית משמעות העלילה ו/או לעיצוב הדמויות. (18 נקודות)

ב. בחר מן המחזה במוטיב נוסף, והסבר את תרומתו לבניית משמעות העלילה ו/או לעיצוב הדמויות. (12 נקודות)

7. אנטיגונה / סופוקלס

"היבריס" (גאוות יתר) הוא אחד הגורמים לסופם המר של הגיבורים הטרגיים.

הסבר והדגם קביעה זו על פי החיים וההתנהגות של הגיבור הטרגי או הגיבורה הטרגית ב"אנטיגונה". המשך בעמוד 4/

8. בית בונות / הנריק איבסן

לפניך קטע מתוך דיאלוג בין נורה לבין כריסטינה לינדה. קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.

נורה: [...] גם לי יש משהו להתגאות בו.

לינדה: אין לי שום ספק. אבל למה את מתכוונת?

נורה: דברי בשקט. שטורוולד לא ישמע! בעד שום הון שבעולם אסור לך – אסור לאף אחד – לגלות את זה, אף אחד מלבדך.

מה אפשר ללמוד מדיאלוג זה על היחסים בין נורה לבין טורוולד הלמר?

הסבר את דבריך, והבא מן המחזה שלוש דוגמאות המשקפות את היחסים ביניהם.

9. אויב העם / הנריק איבסן

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. תאר את המאבק של ד"ר שטוקמן.

בתשובתך כתוב גם על תוצאות המאבק שלו. (20 נקודות)

ב. הסבר מה הם הערכים המניעים את ד"ר שטוקמן במאבק זה. (10 נקודות)

מונודרמה**10. לרקוד עם אבא / איציק ויינגרטן**

לפניך קטע ובו דברים שאומר האב לבנו.

קרא את הקטע, וענה על השאלה שאחריו.

[...] יש ריקודים שחייבים להיִקְדָּד. לפעמים הם נמצאים בגוף הרבה זמן, ובסוף הם נרקדים מעצמם [...] ריקוד שצריך להירקד, לא הולך לאיבוד [...] כמו פסלים שנמצאים בסלע והפִּסָּל רק משחרר אותם. או שירים שמישהו בא ופותח להם שֵׁעַר, שיעופו מהכלוב.

פְּרֵשׂ דברים אלה, והסבר כיצד הם מייצגים את דמות האב, את דמות הבן ואת היחסים ביניהם.

11. אחת זקנה / נאוה סמל

בתחילת דבריה לילדי הכיתה חנה אומרת: "בית זה משהו שאתה בוחר".

בהמשך דבריה חנה אומרת: "אף פעם לא הייתה לי אפשרות לבחור".

בסיום דבריה היא אומרת: "פחדתי לבחור ואתם נתתם לי את האומץ".

שלוש אמירות אלה של חנה מבטאות את התהליך שהיא עברה.

הסבר מהו התהליך שעברה חנה, והדגם את דבריך מן המונודרמה.

פרק שני — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, השירה העברית במאה ה־20)

(40 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 12-18 (לכל שאלה — 20 נקודות).**פיוט**

12. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אַל נִוְרָא עֲלִילָה / ר' משה אבן עזרא

אַל נִוְרָא עֲלִילָה.

הַמְצִיא לָנוּ מַחִילָה. בְּשַׁעַת הַנְּעִילָה:

מחרוזת 1	מתי מספר קרואים. לך עין נושאים.
ומסלדים בחילה. בשעת הנעילה:	מחרוזת 5	זכר צדקת אביהם. וחדש את ימיהם.
כקדם ותחלה. בשעת הנעילה:
מחרוזת 2	שופכים לך נפשם. מחה פשעם וכחשם.
והמציאם מחילה. בשעת הנעילה:	מחרוזת 6	קרא נא שנת רצון. והשב שארית הצאן.
לאהליבה ואהלה. בשעת הנעילה:
מחרוזת 3	היה להם לסתרה. וחלצם ממארה.
וחתמם להוד ולגילה. בשעת הנעילה:	מחרוזת 7	תזכו לשנים רבות. הבנים והאבות.
בדיצה ובצהלה. בשעת הנעילה:
מחרוזת 4	חון אותם ורחם. וכל לוחץ ולוחם.
עשה בהם פלילה. בשעת הנעילה:	מחרוזת 8	מיכאל שר ישראל. אליהו וגבריאל.
בשרו נא הגאלה. בשעת הנעילה:

שתי המחרוזות המסיימות את הפיוט הן תוספת מאוחרת לפיוט.

פרש את שתי המחרוזות האלה, והסבר כיצד אפשר ללמוד שהמחרוזות האלה הן תוספת מאוחרת לפיוט.

שירת ימי הביניים

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

יִדְעַתְנִי בְּטָרִם תְּצַרְנִי / ר' יהודה הלוי

- 1 יִדְעַתְנִי בְּטָרִם תְּצַרְנִי, / וְכֹל עוֹד רוּחֶךָ בִּי – תְּצַרְנִי.
- 2 הֵיִשׁ לִי מַעֲמֹד, אִם תִּהְדָּפְנִי, / וְאִם לִי מִהֲלֶךָ, אִם תִּעֲצָרְנִי?
- 3 וּמָה אֶמַר? – וּמִחֲשָׁבִי בְּיָדְךָ! / וּמָה אוֹכֵל עֲשֵׂה עַד תִּעֲזָרְנִי?
- 4 דְרָשְׁתִּיךָ בְּעַת רְצוֹן – עֲנֵנִי / וְכִצְנָה רְצוֹנְךָ תִּעֲטָרְנִי,
- 5 הַקִּימְנִי לְשַׁחַר אֶת דְּבִירְךָ / וְאֶת שְׁמֹךְ לְבָרַךְ עוֹרְרִנִּי!

פֶּרַשׁ אֶת הַבַּיִת הַרְבִּיעִי בַשִּׁיר, וְהַסְבֵּר אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁלּוֹ לַשִּׁיר כּוּלּוֹ.

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

רְאֵה שְׁמֹשׁ / ר' שלמה אברגבירול

רְאֵה שְׁמֹשׁ לְעַת עָרַב אֲדָמָה / כְּאֵלּוֹ לְבִשָּׁה תּוֹלַע לְמַכָּסָה,
 תִּפְשִׁיט פְּאֲתֵי צָפוֹן וְיָמִין / וְרוּחַ יָם בְּאַרְגָּמֹן תִּכְסֶּה,
 וְאַרְץ – עֲזָבָה אוֹתָהּ עֲרָמָה / בְּצֵל הַלְיָלָה תִּלְיִן וְתַחֲסָה,
 וְהַשְׁחַק אֲזִי קָדַר, כְּאֵלּוֹ / בְּשִׁק עַל מוֹת יְקוֹתֵי־אֵל מַכָּסָה.

בַּחַר מִן הַשִּׁיר בַּשֵּׁנִי אֲמַצְעִים אוֹמְנוֹתִיִּים, וְהַסְבֵּר כִּיצַד הֵם מַעֲצִבִים אֶת כַּאֲבוֹ שֶׁל הַדּוֹבֵר עַל מוֹת יְקוֹתֵי־אֵל.

השירה העברית במאה ה־20

ארץ־ישראל וירושלים

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

גלות / בלפור חקק

<p>סבא שלי מלך עצוב. נולד בבגדי משי ורקמה בגדי חמודות. וכאשר גלה אל ארץ נשחתו בגדיו, נשחת הודו. רק במותו הלבישוהו תכריך כעטרת טלית שקבל מאביו טלית ירשה חקוקה תכלת אותיות של קדשה.</p>	<p>3 בית</p>	<p>סבי היו לו בגדי כהנה שקופים ורקמה לו אמו בדש הכתנת התכלה פסי זהב יפים. וחקקה לו את שמו בענג באותיות של פסף, אור מזקק. סבא שלי. מורד בן רפאל חקק.</p>	<p>1 בית</p>
<p>ולאנך הטלית דמיתי לראות פסי זהב יפים. אור מזקק. סבא שלי. מורד בן רפאל חקק.</p>	<p>4 בית</p>	<p>ועלה סבי פאברהם מאור מאותה ארץ על פי אותו דבור. עלה עלה אל אותה אדמת מולדת. ולא היתה לו עוד הכתנת הנחמדת. ואבדה לו שררתו ואבל נגה פניו ונשחת הכסף ונשחט הזהב. ובשוקים רכל סבי מכר את אוצרותיו בגדים בלים, מרפלת אכזב לשונו כבדה, נביא נעזב.</p>	<p>2 בית</p>

תאר את הופעותיו של מוטיב הכסף והזהב בשיר, והסבר כיצד מוטיב זה מייצג את השינוי שחל במצב של הסב לאחר שעלה לארץ.

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

טְרַקְטוּרִים / רוני סומק

- בית 1
- הַבָּנִים שֶׁל דּוֹקְטוֹר מְנוּגָלָה מוֹכְרִים טְרַקְטוּרִים
בְּדֶרֶךְ שְׂבִין מֵיְנִיכּוֹן לְשֵׁטוּטְגֶרְט.
מִי שִׁיקְנָה אוֹתָם יַחֲרֹשׁ אֶת הָאֲדָמָה,
יִשְׁקָה עֵץ,
יִצְבַּע בְּאֲדָם אֶת רַעְפֵי הַבַּיִת
וּבְפִסְטִיבֵל הַבִּירָה יִרְאֶה אִיךָ תִזְמַרְתַּם הַמִּסְבָּאָה
מְצַבֶּת עַל הָרְחֻבָה כְּחִילִי בְדִיל בְּחֵלוֹן רְאוּהָ.
- בית 2
- בְּמִכּוֹן הַיְפֵי שֶׁל הַהִיסְטוֹרְיָה יוֹדְעִים לְסַרֵּק בְּלוֹרִית
אֶפְלוּ בְשִׁעְרָה שֶׁל
מְפֻלָּצָת.

פרש את שתי השורות המסיימות את בית 1, והסבר את תפקידן בבניית משמעות השיר.

17. לפניך שיר ב (המתחיל במילים: "נפרדנו כך") מתוך מחזור השירים "שירי אהב"ה" מאת לאה גולדברג. קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.

ב

נִפְרָדְנוּ כָּךְ. הֵיטֵב, הֵיטֵב חָרָה לִי.
הָעֶרְפֵּל בִּינִינוּ כְּחוֹמָה.
זֹאת הַטֶּפֶה שֶׁעַל יָדֶי נֹתְרָה לִי
טַפַּת סֶגְרִיר וְדָאִי הִיא, לֹא דְמָעָה.

לְדוֹר הַזֶּה הַבְּכִי הוּא כְּלָמָה,
הוּא לֹא יִבְכֶּה עַל אֶהְבָּה גּוֹסֶסֶת.
בְּיוֹם הַדִּין וּבְלִילוֹת הַחֶסֶד
אֲדִישׁ וְגַא הוּא לֹא יוֹרִיד דְמָעָה.

נִפְרָדְנוּ כָּךְ. הֶרְחֹב הָמָּה, הָמָּה.
דְּחַפְנִי אֵיזָה הַלֶּךְ, וּמִנְגִּיד
הָעֶרְפֵּל תְּלוּי כְּהִינוּמָה.

מֵאִזְּן בְּלִבִּי חֶדְוָה חוֹגְגָת?
אוּלַּי, בְּכָל זֹאת, זוֹ הֵיטָה דְמָעָה.

תאר את התהליך הרגשי שהדוברת עוברת בשיר, והסבר את התרומה של אחד מן האמצעים האומנותיים בשיר לעיצוב תהליך זה.

18. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

דברי רקע ראשוניים / ארז ביטון

בית 1
אָמִי אָמִי
מְכַפֵּר הַשִּׁיחִים הַיְרֻקִים בְּיָרֵק אַחֵר.
מִזֶּן הַצִּפּוּרִים הַמַּחְלִיבוֹת חֵלֵב מִתּוֹק מְכַל מִתּוֹק,
מַעֲרֵשׁ זְמִירֵי אֶלֶף לִילָה וְעוֹד לִילָה.

בית 2
אָמִי אָמִי
שֶׁהֲרַחֵקָה רְעוֹת
בְּאַצְבָּעוֹת צְרָדוֹת
בְּהִלְקָאוֹת חָזָה
וּבְשֵׁם כָּל הָאֲמֵהוֹת.

בית 3
אָבִי אָבִי
אֲשֶׁר עֵסֵק בְּעוֹלָמוֹת
אֲשֶׁר קָדַשׁ שְׁבֵתוֹת בְּעָרָאק נָקִי
אֲשֶׁר הָיָה בְּקִי מֵאִין כְּמוֹהוּ
בְּהִלְכוֹת בֵּית כְּנָסֵת.

בית 4
אָנִי אָנִי
שֶׁהֲרַחֵקְתִּי עֲצָמִי
הֲרַחֵק אֶל תּוֹךְ לִבִּי
שֶׁכְּשֶׁהִכַּל הָיוּ יְשָׁנִים
הֵייתִי מְשֻׁנָּן
הֲרַחֵק אֶל תּוֹךְ לִבִּי
מִסוֹת קְטָנוֹת שֶׁל בָּךְ
בִּיהוּדִית
מְרוֹקָאִית.

כיצד "מסות קטנות של בך" קשורות לעולמו של הדובר בשיר? הסבר והדגם את דבריך.

בהצלחה!